

EXCURSIÓ

À

SANT LLORENS DEL MUNT.

23, 24 y 25 MARS 1878.

Lo dia 23 de Mars de 1878, á dos quarts de nou del vespre, reunits en l'hostal de ca'l Piteu del poble de Castellar del Vallés los senyors Fiter president, Angelón, Arnet, Bohigas, Bordas, Carbó, Doncel, García, Marí, Mariezcurrena, Massó, Mayolas, Molins, Piqué y l'infrascrit secretari accidental, s'obrí sessió. . . . .

Després de sopar, una agradable vetllada en lo café-casino de Castellar, en la que no mancáren cants y balls de la terra, doná fi á la jornada preparatoria del 23.

Lo 24, á las 5 del matí, los expedicionaris ohírem missa en la iglesia parroquial.

Inmediatament s'esmorsá y s'emprengué la marxa per San Feliu del Recó á Sant Llorens del Munt, objectiu de la expedició. Dos quarts de set eran quan sortírem de

Castellar; á dos quarts de vuyt arribavam á Sant Felú de Castellar, vulgarment dit *del Recó* per sa situació fora de tota via y camí de pas. Lo pintoresch del siti nos decidí á trauren la fotografia y lo Sr. Mariezcurrena armá la máquina y comensá á treballar, en tant que 'ls socis de la Secció literaria 'ns dirigiam á la rectoría pera investigar lo notable que 's degués consignar. Després de refrescar nos ab alguns vasos de la fresca aigua que brolla dins meteix de la cuyna, baixá lo senyor rector, D. Joan Muxí, y á sa amabilitat deguérem lo recull dels següents poquíssims datos: la iglesia de Sant Felú de Castellar era sufragánea del monastir de Sant Llorens del Munt y aquest depenia del de Sant Cugat del Vallés, qual abat tenia lo dret de nomenar lo rector de la dita iglesia. En la guerra del any vuyt sols una vegada entráren los francesos en lo poble, portats per l' intent de saquejar lo mas Olivet, y 'l di-lluns de Pascua (1) pujáren á Sant Llorens, ahont com de costum cometéren los més grans excessos: en la guerra dels set anys tingué 'l poble la sort de no esser molestat, y en l' últim alsament carlista tampoch patí dany, degut tot á son apartament de vias freqüentadas. Lo senyor Rector nos ensenyá també alguns documents, que, examinats, resultáren ésser del *sigle xiv*, los més antichs y tots sens importancia, y nos acompanyá després á la iglesia, que res ofereix de notable con no sia un retaule d' últims del *sigle xiv*, ab alguns passos de la vida de Jesús, de bastanta expressió en algunas testas, colocat en l' altar de la esquerra més pròxim al altar major. Vejérem despres en la rectoría algunas imatges d' esculptura, treballadas per lo

---

(1) Lo Dr. Vergés, en sa monografia, diu lo dijous sant, 30 Mars 1809.

meteix senyor Rector ab conscient expontaneitat, provant-nos aixó y sa agradable conversa que era persona ilustrada y de sentiments artístichs, que simpatisaria ab nostre pensament, rahó per la qual creguérem oportú proposarlo pera soci delegat, lo que admeté gustós y ab entussiasme.

Després d' una hora de parada y tretas duas vistas del poble, tirárem altre cop amunt y endressárem lo pas cap á Sant Llorens seguint lo camí de Matadepera. No vos pintaré jo las creixents bellesas dels paisatges que anavam descobrint á mida que 'ns enlayravam per la fatigosa costa; tasca es aquesta reservada á nostre company, lo senyor Massó, com á secretari de la secció pintoresca; sols vos diré que la expansió mes complerta regnava entre nosaltres y que, al véurela tan grandiosa y bonica á nostras plantas eixa terra catalana, no hi havia qui no se sentís orgullós de serne fill.

Cosa d' un quart abans d' arribar al cim, en lo meteix camí de Matadepera y sobre ca 'n Poble, observárem tres ecos en l' espadat single que per lo costat S E. serveix de fonament al Monastir. A mida que s' avansa en lo camí, va essent mes clar lo primer eco y 's debilitan los altres fins á desaparéixer totalment: la conversació que sostinguérem allí ab la roca nua acordárem que no constés en actas. La passo donchs per alt.

A dos quarts de dotze arribárem al terme de nostra jornada y trepitjavam la coroneta ahont s' aixeca l' antiquíssim Monastir: marcava lo barómetre 1,160 metros d' altura sobre l' mar, 20 mes que en la ermita de Sant Geroni. D' un cop d' ull s' ovira desde aquell cim tot Catalunya: davant, los Pirineus enmantellats de neu, prolongant sa

cadena gegantina cap á ponent fins á *pérdre's al lluny* en mitj de boyras; més aprop, las pintorescas montanyas d' Olot, y més encara, lo vell Montseny, sempre cellut y *amenassador*; á la dreta los coneguts turons de la ciutat comtal, que á son recés recolzada s' amaga á nostra vista, y per sobre d' ells la blava ratlla del mar, alegría de qui ha

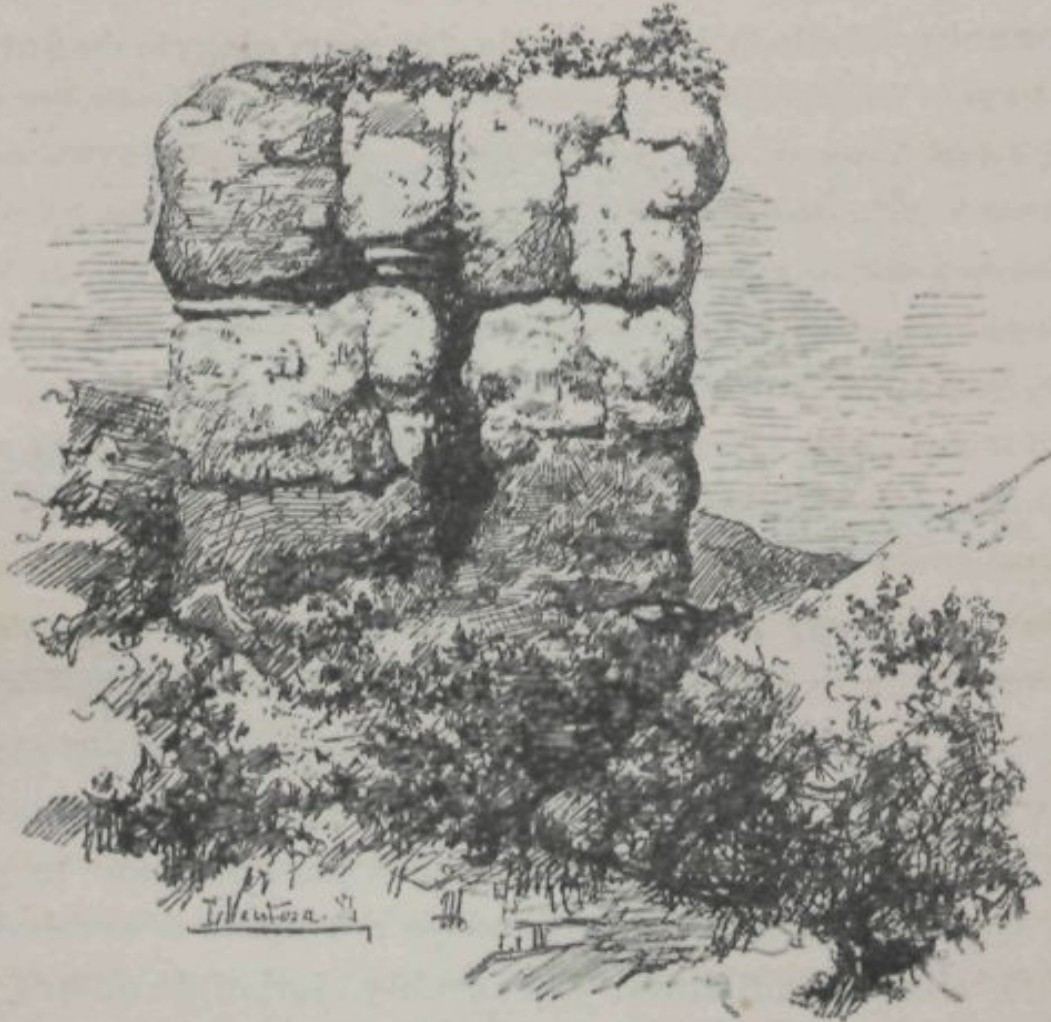
SANT LLORENS DEL MUNT.—MONASTIR.

Dibuix de D. E. Ventosa, d' una fotografia del Sr. Mariezcurrena.

nascut al brés de sas onadas; á nostres peus la fértil plana del Vallés que lo geni catalá ha entapissat de mil vilas industriosas, y darrera nostre, amorós pare de totes, lo gloriós Montserrat, la santa montanya coronada d' ermitas. á la que, com á tradicional y venerable símbol de nostra indestructible unitat, *girém tots nosaltres los ulls y saludém ab expressiu silenci del fons de nostre cor.*

Fet un breu ápat, y després d' un curt descans, començarem á devallar cap á la cova Simanya. Pensavam tirarhi de dret, mes ¿qui resisteix los atractius d' aquesta selvática y varonil naturalesa? Al trovarnos davant la *cova del drach* no poguérem véncer lo desitj de fotografiarla, puix son aspecte fantástich es de lo mes típich que ofereix la montanya. Quedáren alguns acompanyant al senyor

Mariezcurrena, y altres nos adelantárem á explorar la cova. Forman aquesta quatre rocas colossals sobreposadas, d'uns seixanta pams d'alt á la vista, las quals deixan entremitj un estret passadís ab una entrada lateral y per

SANT LLORENS DEL MUNT.—LA COVA DEL DRACH.

Dibuix de D. Ll. Ventosa, d'una fotografia del Sr. Mariezcurrena.

tres de sas quatre caras están sospesas sobre horrorosa timba. Perillós es, tenint un abisme als peus, sostenirse en lo passadís contra lo vent impetuós que per aquell túnel natural casi sempre regolfa, mes també val la pena d'arriscarse lo imponent panorama que á son extrem, com en march d'inmens quadro, apareix. La tradició

s' aviva en presencia del lloch feréstech ahont nos trobem y 'ns sembla encara veure lo disforme monstre, guaytant á tot pler á la boca de la cova, alsar de sopte 'l vol y deixarse caure allá abaix en la planura sobre sa escullida presa.

Sortint d' allá, visitárem a!tras covas vehinas, que la gent de la encontrada anomena ab molta propietat los *Estables* per l' us á que las han destinadas y que permet sa originalíssima disposició. Són aparentment quatre ó cinch, encara que es probable sia sols una ab comunicacions inexploradas; sols en la mes accessible y espayosa entrárem, y es la única en que s' acullen los remats; es d' entrada bastant alta y la forman quatre ó cinch pilans que sosténen l' inmens rocatam que li vé á sobre, com pera ensorrarla; diriau al véurela que no es la naturalesa, sino l' home, qui ha obert ab lo ferro sas entranyas de pedra. Al fons de la cova se badan misteriosas oberturas; deguérem renunciar á escorcollarlas, mes ¡qui sab lo que ocultan en son sí!

Haventse allargat mes de lo que pensavam las operacions de la fotografia, fins ben prop de las tres no havíam enllestit pera empendre la ruta cap á la cova Simanya. Mes enterats per lo guía de que 's necessitavan duas horas bonas pera arribarhi, y vista la dificultat dels camíns que no permetia marxas de nit á gent poch práctica com nosaltres, resolguérem, no sens recansa, renunciar á aquesta excursió. Sols los senyors Arnet, Massó, Bordas y Mari s' animáren á arribar fins al punt nomenat *los Obits*, que son duas covas com las dels *Estables*, situadas á molta major elevació en la part oposada de la montanya, bastant més espayosas y sens dupte habilitadas algun dia

pera habitacions, puix tenen la entrada resguardada per una rónega paret ab sa teulada, que 'ls hi serveix d'arrecerat vestibul, y planejat tot lo terreno de l'enfront, á modo de era.

Los demás companys nos replegárem al Monastir, y lo aspre del temps nos tingué tancats en ell la major part de la tarde. Examinárem la iglesia, que ben poch conté de notable: la acta de la Consagració celebrada lo dia 22 de juny del any 1064, impresa en llatí y catalá; un quadro representant lo *drach* de la llegenda arrebatant en l'aire un cavaller; un altre restaurat per D. Enrich d'Ogni representant dita consagració; un retaule en l'altar de la dreta ab episodis de la vida d'algún abat del Monastir, y un altre á la esquerra del portal en que hi está pintat lo Purgatori y cremant en ell algunas intencionadas figuras; veus' aquí tot quant conté, avuy per avuy, l'abandonat temple. Com era nostre intent traüren una fotografia, no 'ns detinguérem á dibuixarlo en son conjunt, y en quant á detalls, pot ser lo mes notable d'ells, los sepulcres que encara existeixen en la especie de claustre, ó mellor corredor, que s'alsa adossat al temple per la part de mitjorn, los tenia ja de temps copiats en son álbun nostre president.

A mida que baixava 'l sol anava fresquejant la temperatura y picant més y més lo vent, sempre violent en aquells alts. Lo cel ennuvolat y melancólich; la fosquedat que omplia ja las valls y anava poch á poch extenent per tot arreu son manto de feresa; los brams que aixecavan las ratxas en las singleras del entorn y la soletat y apartament en que 'ns trobavam, donavan imponent majestat á la posta de sol que presenciárem arrupits al peu d'aquellas macissas y antiquíssimas runas: al desaparéixer l'úl-

tim raig del encés disch darrera la enasprada serra del Montserrat nos retirárem á nostre modest allotjament, formant allí, vora la llar, un veritable y típich quadro de costums, digne de la ploma d' algún aficionat al género. Representéuvos sino una cuyna baixa de sostre y de parets ennegridas, en la que, al movedís resplandor dels encesos tíons y á despit del fum que ofegava, se removían com fantásticas sombras ab l' afany d' escalfarse alguns de nostres companys; en la pessa vehina, invadida també per la fumera y escassament iluminada per las capritxosas flamaradas de la llar, lo resto de la gent, estibats mes que extesos sobre feixos de llenya, cercant ilusori abrich en capas y mantas, y escoltant ab musti silenci l' alegre xerramenta de sos mes afortunats companys, l' atractiu xiu-xiu de la cassola en lo fogó, los xiulets esparveradors del vent y l' aspre espetech del foch. Tal era l' aspecte de la ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS á las set del vespre del día 24 de Mars del present any.

Res vos diré del sopar, llóbrega escena iluminada per las atxas de vent, y res tampoch dels jassets de tendra palla que 'ns esperavan pera passar la nit. Emocións desconegudas pera los que no vinguéreu no 'm sento jo ab forsa pera férvoslas sentir. Acabi aquí la jornada del 24, ja que Deu nos doná á tots bona nit y nos permeté arribar ab tota ditxa á la matinada del següent día 25.

A dos quarts de cinch nos llevavam, ó per mellor dir, nos alsavam los mes matiners, y sensa por al negre fret que glassava l' alé (2º R. sota zero) eixirem pera véure la sortida del sol. Maravellós espectacle! lo día despuntava clar y seré y una franja riallera vermellejava de cap á cap de l' arrengherada cordillera pirenayca. Al aparéixer l' astre-

rey ni la mes lleugera boyra entelava l' firmament y fins la mar s'enmirallá joyosa pera completar lo mágich panorama. Mes tart se tapá altra volta 'l cel, y al llevarse 'ls altres companys, los núvols, adormits darrera de las montanyas, los havían ja guanyat per má y s'havían afanyat á pendre puesto.

Precis era aprofitar lo temps y després d'esmorsar ab *quatre esgarrapadas* (lo que bé podeu péndre mes literalment de lo que se sol, en aquest cas) nos apressárem los senyors Fiter, Arnet, Garcia, Massó, Bordas, Mari y l' infrascrit, á devallar lo pintoresch camí de ca'n Poble pera visitar una cova de que 'ns parlá lo guia com de cosa desconeguda. Una cova desconeguda! no calia pas mes pera excitar nostra ávida curiositat y ja ab inflamada fantasia nos la fingíam espayosa, accidentada, plena de perills y maravellas. Ab lo desitj d'estrenarhi los instruments temíam tots que algún descuyt no 'ns privés á la hora perentoria de portar mes enllá nostras delitosas exploraciós, y així de l'un á l'altre 'ns preguntavam:—¿Portas la brújula? —Sí. —Y lo termometre? —També. —Y las atxas? y'l martell? y la escarpra? y las cordas? —Sí, sí, res manca: avall, que s' fa tart... Ja hi som. —¿Hont es?—L' amagan la brolla y las bardissas.—Amunt y fora! cauhen cruixint las branca dels esbarsers y'ns trovem á la boca de la pahorosa bauma. Nos dessembrassem de la *impedimenta*, preparem las eynas, nos ordenem en fila y comensem cautelosament la exploració. Lo moment de penetrar en las entranyas de la terra revesteix sempre natural solemnitat, mes creix aquesta quan per primera vegada se romp la verge soletat d'un d'aquestos encantats palaus de la naturalesa. La emoció es general y la ansietat té com sos-

pesos y primparats los afectes de l'ànima, així es que, á cada nou descobriment, á cada cambi de perspectiva, á cada trovalla inesperada, esclata ruidosament la admiració y s'exten per las foscas galerías lo ressó de nostras exclamacions entusiastas. Procuraré jo reprimirlas y descriurhos fredament la cova.

S'obra aquesta al S E. del turó de Sant Llorens, á uns 100 metres menys d'elevació y exactament sota del camí ahont ohirem ahir los tres ecos referits. Té tres bocas desiguals que confluheixen á una especie de nau central desde la qual s'estreny lo passadís y segueix en direcció de la boca que cau mes á mitjorn fins á formar altra nau mes reduhida sostinguda per tres petits pilans: aquí comensa una curta y estreta rampa que conduheix á una plasseta circular ahont aparentment acaba la cova. Midada desde aquí fins á la boca per ahont entrárem, la de mes cap al N., té 51^m60 de llargada: la alsada no 's pot fixar, porque varia; á la entrada tindrà uns 11 palms, en la plassa central be arribará á 15 ó 16; en la altra molt mes petita que segueix no passarà de 6, y en los passadisos es imposible dirne res porque tan prompte hi devíam passar arrossegantnos, com no alcansavam á véure lo mitj punt de la arcada. Lo nivell també es irregular, puix així com en la entrada del N. es tot pla fins á la nau central, en las altres dos de la dreta puja sensiblement, lo que las fa semblar mes baixas: desde eixa nau lo nivell decididament va muntant. La temperatura en lo recés més fondo de la cova era de 9 $\frac{1}{2}$ ° R. ó sia un mes que en l'ambient exterior, circumstancia que podria explicarse per la aglomeració dels vuyt visitants y la escalfor de las atxas. Per las crestallinas parets revolavan algunas endoladas papa-

llonas, ¡povretas! tot estemordidas: per lo demás no vegérem altres insectes ni rastre d' animals.

Ara, imaginéuvos las penjarellas d'afilgranadas estalactitas, las randas y trenats dels petrificats degotalls, las innumbrables perletas que, com d'humidas parpellas, brillejavan sospesas per tota la volta, y de tant en tant, com la púdica llagrimeta de la verge sorpresa, se despreñian melancólicas y silenciosas, fent sempre lloch á altrás, tant puras y transparents com las primeras; afiguéuvos tota aquesta mágica decoració reflectant al infinit lo viu resplandor de las atxas inquietas, y mes enllá, la foscor impenetrable y misteriosa que, may vensuda, semblava estar á l'aguayt en las voltas y recóns pera tornar á pendre immediata possessió de son etern reyalme; escoltéu lo feble ressó del recelós trepitj, los colps acompassats del desapiadat martell y lo rodolament de las mil pedretas *que saltan retopant al arrancar las concrecions calcáreas que figurarán mes tart en nostre museo*; vejeu també y admiréu á nostres companys, los senyors Bordas y Arnet, arrupit aquell en l'extrem de la cova y enfilat aquest en una de las estretas galerías, treballant tots dos ab afany pera la ASSOCIACIÓ; aníméu tot aquest conjunt y tindréu una idea, res mes que una povre idea, de lo que fou la exploració de la cova de Sant Llorens del Munt.

Quan ja tot ho haguérem vist, escriguérem en lloch eminent lo nom de la ASSOCIACIÓ y en mes humil lo dels expedicionaris, retirantnos satisfets del resultat de nostra visita. Al remontar la pujada, plens encara del recort de la cova, bastant lluny d' ella nos cridá la atenció un forat que s' obra al costat meteix del camí, y haventhi tirat pedras, las sentírem devallar bon rato perdentse al fi lo só

en las profunditats del abisme. Bé hauriam volgut baixarhi, mes no 'ns ho permetia la hora ni la dificultat de l' intent, y deguérem aplassarho pera ocasió mes propicia.

A dalt nos esperavan ja 'ls companys, y mentres lo Sr. Mariezcurrena treya una vista del monastir, s' enllestia tothom pera la marxa. A dos quarts d'onze s'emprengué aquesta, y després de despedirnos d'aquella casa hospitalaria y de donar la última mirada al Montserrat, comensárem á devallar lo camí de Santa Agnés, si bé en extrem fatigós, hermosíssim també per sa frondositat y grandiosa perspectiva. Obert entre atapahidas alzinas, boixos, murtras y falgueras; matisat tot ell de flayrosas violetas boscanas y d'herbas á que atribuheixen raras virtuts los malalts de l' entorn, y dominat per feixugas y peladas rocas, domina en vast anfiteatre, format per los alterosos contraforts de la montanya, sas vessants ombrívolas, las voreras altre temps somrisentas y avuy per la sequedat groguencas y marcidas de la riera de Castellar, y á la altra part d' aqueixa, las graciosas ondulacions de montanyas mes planeras que s'esglañonan fins al últim extrem de l' horiso.

Arrivats á la cova de Santa Agnés, nos deturárem: bé mereixia un petit alto l'agreste lloch que, segons la poética tradició, havia vist la lluyta y triomf del bon comte Wifredo contra 'l *drach* á principis del sigle ix, y ahont la fé dels successius alsá lo solitari retiro que santificáren ab aspre penitencia fervorosos anacóretas. Penetrárem ab veneració en sas tenebrosas voltas y vegérem ab llástima l'estat abatut y desolat de sas obras exteriors. A dintre, la persistent sequera té quasi aixuts los safreitx que abans á doll omplia la font que avuy murmura trista en l' últim

recés, y á fora van desfentse en runas miserables las macisas parets y 'ls airosos finestrals que ja no pot preservar *la estreta abrassada de la eura centenaria*. Ay! així han caygut tas lleys y s'ha oblidat ta historia, oh patria venerada; ¡malhaja qui veu ab cor fret tanta tristor y en compte d'enlayrarse á virils meditacions s'enllota en lo fanch de la sensualitat, capás tan sols de fer més gran nostra decadencia!

Aquí 's pot dir que acaba la expedició, puix lo Sr. *Marizcurrena*, *infatigable en lo treball*, nos anunciá que tenia ja llesta la fotografia de la cova. Permetéume que'l saludi com á aquell de nostres companys que mellor personificava en aquell moment l'esperit de la ASSOCIACIÓ, çó es, l'estudi y conservació de lo antich ab l'auxili dels medis més moderns, medis que en tal us s'ennobleixen y realisan en má del home una part de la providencial armonia que, á través dels sigles, té trabats los mons.

Altra volta empreguérem la marxa, més depressa ara y sense paradas, puix s'entervoli 'l cel, y 'l guia 'ns havia anunciat una calamarsada. No 's feu aquesta esperar, y vos asseguro que 'ls flonjos borrellons que, agitats per lo inconstant vent de mars, blanquejären momentáneament la terra y nos féren revestir altra volta las capas, fóren tan ben rebuts com l'aura mes suau y regalada. No tardáren en escamparse 'ls núvols y poguérem ja arribar sense novas peripecias á Castellar. Aquí, després d'un frugal dinar, als bríndis entusiastas dels antichs y moderns membres de la ASSOCIACIÓ, se declará terminada la *expedició á Sant Llorens del Munt*.

Be 's pot dir que fou aquesta profitosa: per provas, las quatre magníficas fotografias, ja mentadas, y las precio-

sas estalactitas que enriquirán d'aquí endavant nostre museo. Mes hauriam pogut fer ¿qui ho dupta? pero sens conéixer lo terreno, no'ns bastá 'l temps. Contentéuvos per ara ab aixó y animéuvos tots á acompanyarnos en la expedició que acordárem fer un altre dia al objecte sols de pendre novas vistas y d'explorar los covas ahont aquesta volta no havem pogut anar. La ASSOCIACIÓ necessita que tothom treballi y que 'l treball se metodisi: sols així se farà profitós y sols així correspondrá als desitjos dels fundadors y á lo que de tots nosaltres te dret á esperar la patria.

RAMON ARABÍA Y SOLANAS. X